

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ В ПРИСКОРЕНОМУ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

WORLD EXPERIENCE FOR UKRAINE IN ACCELERATED DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP

Анотація. Досліджено найкращі світові практики сприяння інноваційному підприємництву та їх застосування в економічних перетвореннях в Україні. Ключові міжнародні моделі, включно з Силіконовою долиною, Німецьким Mittelstand, Ізраїльською національною програмою стартапів та скандинавськими інноваційними екосистемами, аналізуються для визначення факторів успіху, таких як венчурне фінансування, співпраця між університетами та промисловістю та механізми державної підтримки. У дослідженні подано науково обґрунтовані рекомендації щодо покращення інноваційного ландшафту України шляхом фінансового стимулювання, регуляторних реформ та створення спеціальних економічних зон.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, міжнародний досвід інноваційного підприємництва, інновації, управління інноваційним процесом.

Abstract. The best global practices of promoting innovative entrepreneurship and their application in economic transformations in Ukraine were studied. Key international models, including the Silicon Valley, German Mittelstand, Israeli Startup Nation, and Scandinavian innovation ecosystems, are analyzed to identify success factors such as venture financing, university-industry collaboration, and government support mechanisms. The study provides scientifically grounded recommendations for enhancing Ukraine’s innovation landscape through financial incentives, regulatory reforms, and the creation of special economic zones.

Keywords: innovative entrepreneurship, international experience of innovative entrepreneurship, innovation, management of the innovation process.

Прискорений розвиток інноваційного підприємництва є фундаментальним рушієм економічного зростання та конкурентоспроможності в сучасній глобальній економіці. Країни з добре розвиненими інноваційними екосистемами демонструють вищий рівень технологічного прогресу, створення робочих місць та інтеграції глобального ринку. Україна під час переходу до економіки, заснованої на знаннях, повинна інтегрувати найкращі світові практики для посилення свого підприємницького сектору. У цьому дослідженні розглядаються найбільш ефективні міжнародні моделі сприяння інноваційному підприємництву та розглядається їх застосування в українському контексті.

Україна має значний потенціал для розвитку інноваційного підприємництва завдяки потужній академічній базі, висококваліфікованій робочій силі та новому технологічному

сектору. Однак системні проблеми, такі як недостатні механізми фінансування, бюрократичні обмеження, слабкий захист інтелектуальної власності та фрагментована інноваційна екосистема, заважають її просуванню. Використовуючи успішні глобальні моделі, Україна може подолати ці бар'єри та прискорити перехід до інноваційної економіки. Актуальність цього дослідження посилюється прагненням України до євроінтеграції та необхідністю узгодження своєї інноваційної політики зі світовими тенденціями.

Авторські дослідження мають на меті проаналізувати передовий світовий досвід сприяння інноваційному підприємництву та запропонувати науково обґрунтовані стратегії для України, щоб якісно перебудувати і прискорити її підприємницьку екосистему.

Останні 25-30 років існуючі провідні сфери діяльності у вітчизняній економіці зосереджені в аграрно-сировинних галузях та торговельно-посередницькому секторі. Так, у 2024 році експорт товарів України зріс на 15% і досяг майже 42 млрд. дол. США. Основу експорту складала аграрна продукція, яка забезпечила 43% загального обсягу (18,1 млрд дол. США). Найбільше експортували кукурудзу та соняшникову олію (по 5,1 млрд дол. США), пшеницю (3,7 млрд дол. США) і рапс (1,9 млрд дол. США). Металургія принесла 15,2% експортних доходів (6,4 млрд дол. США), де ключовими товарами залишалися залізна руда (2,8 млрд дол. США) і сталь (2,4 млрд дол. США). При цьому в 2024 році обсяг імпорту в Україну становив майже 71 млрд дол. США, що на 11% більше, ніж у попередньому році. Основна частина імпорту – високотехнологічна продукція, тоді як експорт переважно складається з товарів з меншим рівнем обробки та доданої вартості [1].

Вищенаведений аналіз доводить нерозвиненість вітчизняних інноваційно орієнтованих наукомістких компаній. Специфіка економіки України полягає й у тому, що значна частка переробної промисловості пов'язана з примітивною переробкою: 1) аграрної сировини (переробка насіння соняшника у олію, переробка зерна на комбікорм для тваринництва тощо); 2) видобуток та переплавлення залізовмісних руд у прості металургійні вироби (чавун, сталь, прокат, сталеві труби, катанка тощо). Оновлення основних фондів в Україні в рази нижче ніж в інших розвинених країнах світу та країнах, що розвиваються. Вітчизняна ІТ-сфера також не стає визначальною в структурі економіки України (її частка лише 4-5% останні 10 років) тому, що спеціалізується на ІТ-аутсорсингу, самозайнятості й власних ІТ-брендів майже не реєструє. У зв'язку з цим 55-60% ВВП створюється в аграрно-сировинній та торговельно-посередницькій сферах, які не є високопродуктивними та не формують високу додану вартість. Крім того, агресивне домінування товарного імпорту в Україні гнітить національне виробництво. Отже, ВВП України дуже низький у порівнянні з країнами ЄС, а її економіка багато в чому залежить від зовнішньої кон'юнктури товарів свого сировинного експорту. Трансформація до високорозвинутої економіки інноваційного типу допоможе структурно зміцнити соціально-економічне середовище України і вийти із сировинно-аграрної залежності. Для цього необхідно проаналізувати існуючий світовий досвід прискореного розвитку інноваційного підприємництва в найбільш успішних економічно розвинених країнах світу [2;3].

Найбільш відомою успішною глобальною моделлю розвитку інноваційного підприємництва є Модель Кремнієвої долини (США): екосистема венчурного капіталу та стартапів. Кремнієва долина є найвідомішим і найпотужнішим у світі центром інноваційного підприємництва, що розвивається завдяки унікальній синергії між дослідницькими установами, компаніями венчурного капіталу та стартапами. Основні фактори, що сприяють його успіху, включають:

1. Доступ до венчурного капіталу: високий рівень приватних інвестицій сприяє створенню та масштабуванню стартапів.
2. Співпраця університетів і промисловості: такі установи, як Стенфордський університет, відіграють ключову роль у передачі знань та інноваціях, їх поширенню і застосуванню в інноваційних продуктах.

3. Залучення талантів і мобільність: культура ризику та підприємництва заохочує постійні інновації.
4. Державна політика: такі програми, як Дослідження інновацій малого бізнесу (SBIR), надають фінансову підтримку стартапам із високим ризиком і високим потенціалом.
5. Наявність висококонкурентного середовища вимагає від підприємницьких структур США активно шукати та інвестувати в інновації.

Економіка Німеччини є найбільш потужною в Європі та третьою економікою світу, що в значній мірі обумовлено її інноваційністю та наявністю високорозвинутої експортоорієнтованої промисловості. Німецька модель *Mittelstand* включає в себе промислові інновації та підтримку малих і середніх підприємств (МСП), які зосереджені на спеціалізованому високоякісному промисловому виробництві. Успіх цієї моделі пояснюється тісною співпрацею між підприємствами та науково-дослідними установами. Орієнтація державних інституцій і підприємницького сектору на довгострокові інвестиційні стратегії, а не короткострокові фінансові прибутки чи спекуляції. Державне стимулювання інноваційної діяльності через гранти та податкові пільги. Стимулюється розвиток регіональних інноваційних кластерів, які сприяють обміну знаннями та синергії.

Крім того, однією з найбільш успішних моделей в світі є Ізраїльська національна модель розвитку стартапів. Ця інноваційна екосистема функціонує під керівництвом уряду. Ізраїльська всесвітньо визнана інноваційна екосистема характеризується:

- Сильною державною підтримкою через такі програми, як ініціатива венчурного капіталу *Yozma*.
- Обов'язковою технологічною експертизою інноваційних товарів та команд на спроможність й лідерство в просуванні цих інновацій.
- Високою концентрацією витрат на НДДКР відносно ВВП (понад 4%).
- Активною співпрацею транснаціональних корпорацій та ізраїльських стартапів.

На світовому рівні виділяється й Скандинавська модель, яка націлена на стійкість та інтеграцію інновацій в соціально-економічний простір. Північні країни Європи стимулюють інновації через стійке підприємництво. Їх успіх заснований на потужній інституційній підтримці стартапів та МСП. Також тут діють комплексні системи соціального захисту, які зменшують ризики, пов'язані з підприємницькою діяльністю. Скандинавській моделі притаманні значні інвестиції в зелені технології та моделі замкнутої економіки. Добре функціонуючі державно-приватні партнерства стимулюють комерціалізацію досліджень в цих країнах [4;5].

Наведений досвід успішного функціонування і розвитку інноваційного підприємництва в світі надає стратегічно значимі перспективи для створення інноваційно орієнтованої економіки України. На наш погляд, інноваційне підприємництво повноцінно функціонує лише в розвиненому ринковому середовищі з якісним інфраструктурним забезпеченням (верховенство права, чесна конкуренція, працюючі підприємницькі і соціальні ліфти). Зарегульоване, монополізоване і корупційне середовище не зможе створити і підтримувати стійке інноваційне орієнтоване підприємництво. Крім того, важливим фактором є зміцнення системи фінансування інновацій, а саме значне і системне бюджетне фінансування інновацій та заохочення підприємницького сектору інвестувати в інновації. Об'єктивною однією з ключових перешкод для інноваційного підприємництва в Україні є обмежений доступ до фінансування. Поліпшити рівень фінансування та інвестиційний клімат можуть такі заходи: створення національного фонду венчурного капіталу за зразком ізраїльської програми *Yozma*, надання податкових пільг для приватних інвесторів, які підтримують стартапи, розширення грантових програм підтримки для науково-інтенсивних стартапів, розвиток механізмів краудфандингу та альтернативного фінансування для заохочення малих інвесторів [6;7].

В Україні проявляється відсутність дієвого взаємозв'язку між науковими організаціями, вищими навчальними закладами і приватними підприємствами. Тому доцільно розробити комплексні програми галузевого розвитку (а також кластерного

розвитку регіонів) з розширенням співпраці наукових установ, університетів і промисловості, які взаємопідсилювали б один одного. В цьому контексті необхідно запровадити заохочення комерціалізації науково-університетських досліджень через офіси трансферу технологій. Створення інноваційних хабів, індустріальних та інноваційних парків при університетах для сприяння підприємництву серед студентів також сприятиме появі інноваційного еко середовища у вітчизняній економіці.

Для залучення прямих іноземних інвестицій, ТНК, більш швидкої євроінтеграції – Україна потребує посилення законів про захист інтелектуальної власності для стимулювання прикладних і міжнародних досліджень. Це буде сприяти й включенню підприємницького сектору України у глобальні ланцюги доданої вартості.

Світовий досвід можна й застосувати щодо створення спеціальних економічних зон для інновацій малого і середнього вітчизняного бізнесу. Створення спеціальних економічних зон, орієнтованих на інновації, з податковими пільгами для МСП, які інтенсивно займаються дослідженнями та розробками мають покращити частку інноваційно орієнтованих підприємств в Україні.

Також ефективними механізмами будуть спрощення регуляторних механізмів, які дозволяють стартапам тестувати інноваційні продукти без надмірних бюрократичних обмежень та пропонувати соціально привабливі програми проживання для міжнародних підприємців та інвесторів, щоб активніше залучати таланти з усього світу в Україну.

Підсумовуючи, відзначимо, що успішні глобальні моделі, проаналізовані в цьому дослідженні, демонструють ефективність інноваційної екосистеми, яка вимагає поєднання якісного інфраструктурного забезпечення, венчурного і державного фінансування, співпраці між науковими установами, університетами та промисловістю; цілеспрямованої державної політики та державно-приватного партнерства. Україна, незважаючи на виклики і аграрно-сировинний профіль економіки, має значний інтелектуальний і технологічний потенціал, який можна розкрити шляхом впровадження комплексних стратегій підтримки інноваційного підприємництва. Для цього необхідне створення нормативно-правової бази, яка сприятиме інноваціям, одночасно забезпечуючи наявність висококонкурентних ринків і чесне їх регулювання. При впровадженні комплексної стратегії розвитку інноваційно орієнтованої економіки, Україна може суттєво прискорити власний розвиток інноваційного підприємницького сектору, підвищити свою глобальну конкурентоспроможність та досягти сталого економічного зростання [8;9;10].

Література

1. Самойлюк М., Акименко А. Українська економіка у 2024 році: спецвипуск Трекеру. Економіка під час війни. Центр економічної стратегії. 18 березня 2025. URL: https://ces.org.ua/ukrainian_economy_in_2024/.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики / Економічна статистика / Економічна діяльність / Капітальні інвестиції. 25.03.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Державної служби статистики / Економічна статистика / Економічна діяльність / Діяльність підприємств / Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг) суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності. 25.03.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
4. Breznitz, D. (2007). Innovation and the State: Political Choice and Strategies for Growth in Israel, Taiwan, and Ireland. Yale University Press. 282 p.
5. OECD. (2023). OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023. OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org/sti/oecd-science-technology-and-innovation-outlook.htm>
6. European Commission. (2023). European Innovation Scoreboard 2023. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

7. World Bank. (2023). Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/>
8. Редзюк Є.В. (2017) Прямі іноземні інвестиції: можливості для продуктивного економічного зростання. Фінанси України. №3. 2017. С.96-110
9. Редзюк Є.В. (2021) Економічна євроінтеграція: оцінка й моделювання поверхневих та прихованих чинників дивергенції між Україною та ЄС. Журнал «Міжнародна економічна політика». Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана. Випуск №1 (34). 2021. С.95-118
10. Редзюк Є.В. (2022) Післявоєнне соціально-економічне відновлення України: передумови, можливості та перспективи. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. Науково-практичний журнал. N1/28 /2022. С. 4-17

References

1. Samoiliuk M., Akymenko A. Ukrainiska ekonomika u 2024 rotsi: spetsvypusk Trekeru. Ekonomika pid chas viiny. Tsentr ekonomichnoi stratehii. 18 bereznia 2025. URL: https://ces.org.ua/ukrainian_economy_in_2024/.
2. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky / Ekonomichna statystyka / Ekonomichna diialnist / Kapitalni investytsii. 25.03.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Ofitsiyni sait Derzhavnoi sluzhby statystyky / Ekonomichna statystyka / Ekonomichna diialnist / Diialnist pidpriemstv / Obsiah realizovanoi produktsii (robit, posluh) subiektiv hospodariuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti. 25.03.2025. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
4. Breznitz, D. (2007). Innovation and the State: Political Choice and Strategies for Growth in Israel, Taiwan, and Ireland. Yale University Press. 282 r.
5. OECD. (2023). OECD Science, Technology and Innovation Outlook 2023. OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org/sti/oecd-science-technology-and-innovation-outlook.htm>
6. European Commission. (2023). European Innovation Scoreboard 2023. URL: https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en
7. World Bank. (2023). Global Innovation Index 2023. URL: <https://www.globalinnovationindex.org/>
8. Redziuk Y.V. (2017) Priami inozemni investytsii: mozhlyvosti dlia produktyvnoho ekonomichnoho zrostannia. Finansy Ukrainy. №3. 2017. S.96-110
9. Redziuk Y.V. (2021) Ekonomichna yevrointehratsiia: otsinka y modeliuvannia poverkhnevyykh ta prykhovanykh chynnykiv dyverhentsii mizh Ukrainoiu ta YeS. Zhurnal «Mizhnarodna ekonomichna polityka». Kyivskyi natsionalnyi ekonomichnyi universytet im. Vadyma Hetmana. Vypusk №1 (34). 2021. S.95-118
10. Redziuk Y.V. (2022) Pislivoienne sotsialno-ekonomichne vidnovlennia Ukrainy: peredumovy, mozhlyvosti ta perspektyvy. Problemy innovatsiino-investytsiinoho rozvytku. Naukovo-praktychnyi zhurnal. N1/28 /2022. S. 4-17